

Милка В. НИКОЛИЋ*
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 11. 10. 2021.
Прихваћен: 14. 12. 2021.

ЛИНГВОКУЛТУРОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ЈЕЗИЧКО-СТИЛСКИХ ПОСТУПАКА У САТИРИЧНОЈ ПОЕЗИЈИ ДУШАНА ПОПА ЂУРЂЕВА

Предмет разматрања су језичко-стилски поступци у сатиричној поезији Душана Попа Ђурђева. Сатиричне песме овог аутора препознатљиве су по критичком дијалогу с културним наслеђем и по креативној употреби језичких јединица које су носиоци културних информација. Циљ је да се испитају језички механизми којима се у поетски текст укључују прецедентни феномени. Анализа је показала да су заступљени различити типови прецедентних феномена (оними, фраземи, паремије, стихови српских песника и др.). Закључује се да су језичко-стилски поступци остварени тако да се језичке јединице којима се исказују прецедентни феномени појаве у неочекиваном контексту и/или са одређеним формалним изменама. Тиме се постиже ресемантизација, а уједно и актуализација концепата који се односе на српску историју и актуелну стварност.

Кључне речи: лингвокултуролошки потенцијал, језичко-стилски поступак, прецедентни феномен, дијалог с културним наслеђем, сатирична поезија, песник Душан Поп Ђурђев.

1. Увод

Поетска збирка *Етичко чишћење* Душана Попа Ђурђева уврштена је међу најбоље књиге сатире на српском језику у 2019. години, којима се додељује награда „Радоје Домановић”.¹ Насловом збирке сугерише се да лирски субјекат „спроводи” темељно преиспитивање српске прошлости и актуелне друштвене стварности, успостављајући асоцијативне везе с многим елементима културног сећања. Песник се притом служи бројним фраземима, паремијама, онимима, затим – насловима дела, стиховима и исказима позна-

*milkanik75@gmail.com

¹ Душан Поп Ђурђев, *Етичко чишћење: бревијар јутутунских похвала лудости*, Нови Сад, Media Art Content, 2019.

тих српских писаца, као и другим јединицама које носе одређене културолошке информације. Такве јединице у овом раду посматраћемо као *прецедентне феномене* у најширем смислу.

Прецедентни феномени (имена, искази, текстови, ситуације) – познати су свим представницима одређене национално-лингвокултурне заједнице и актуелни су на когнитивном и емоционалном плану, а њихово познавање потребно је појединцу приликом социјализације у језичкој заједници (Драгићевић 2010: 15; Пејановић 2009: 238). Употреба језичких јединица које представљају „повољна 'спремишта' за најразличитије културне садржаје” (в. Мршевић Радовић 2008: VI), пре свега фразема и паремија, представља општепознати језичко-стилски поступак у књижевности (в. Бојовић 2008; Симић 1998: 306–312). У идиолекту сваког писца постоје одређене особености које се испољавају на плану избора поменутих јединица, затим, њиховог укључивања у књижевни текст, као и стилског ефекта који се постиже њиховом употребом.

Предмет интересовања у овом раду јесте лингвокултуролшки потенцијал језичко-стилских поступака у сатиричној поезији Душана Попа Ђурђева. Циљ је да се испитају (1) типови прецедентних феномена, тј. јединица које су носиоци културних информација, као и (2) типови језичко-стилских поступака њиховог инкорпорирања у стиховни текст. Очекивано је да високом лингвокултуролошком потенцијалу којим се одликују сатиричне песме овог аутора доприноси особен стваралачки приступ у креирању језичко-стилских поступака којима се у стихове укључују компоненте културноисторијског сећања.

2. Приступ проблему

Стилска вредност језичких поступака одмерава се према контексту, а контекст нашег корпуса јесте сатирична књижевност. „Сатира је истовремено ангажовање у стварима и проблемима света и дистанца према тим истим стварима и проблемима” (Егерић 1987: 9). Ђурђевићеве сатиричне песме обједињује критички дијалог с културним наслеђем, што се остварује путем прецедентних феномена, који се условно могу класификовати у две групе.

У једној групи су прецедентни феномени који представљају језичке јединице – називи реалија из традиционалне културе, оними, устаљени изрази као што су фраземи и паремије.² Затим, ту су изрази који потичу из књижевних и других дела српских аутора (наслови, стихови, сентенце и др.)

Другу групу чине прецедентни феномени који су у језичком знању говорника српског језика присутни у виду наратива – фолклорна веровања, антички митови, библијске приче, анегдоте из српске историје и др. Песник уводи ове наративе у стихове путем одређених језичких јединица (поје-

² Устаљене изразе које смо ексерпирани из корпуса, а које смо сврстали у фраземе и паремије пронашли смо у лексикографским изворима или у литератури: Вуксан 2012; Јовановић 2005; Матешић 1982; Оташевић 2007; Стојичић 1994.

диначне речи или конструкције), чиме се читаоцу омогућава да призове у сећање и асоцијативно активира дати наратив у контексту конкретне песме.

Поред српске културе, Ђурђев у сатиричне песме укључује и општу културу која представља саставни део српског културног наслеђа (грчка и римска антика, Библија, европска књижевност, историјски догађаји и сл.).

Као носиоци културолошких информација, све претходно наведене јединице имају одређени стилски потенцијал и пре него што се употребе у тексту (в. Лешић 2008: 220–222). Ђурђевљеве сатиричне песме имају висок лингвокултуролошки потенцијал, чему доприносе не само језички ресурси, него и језичко-стилски поступци. У овом истраживању разматрали смо поступке формалног и семантичког укључивања прецедентних феномена у поетски текст, при чему смо пратили њихово стилско активирање од појединачног стиха до строфе.

3. Резултати анализе

3.1. Типови језичко-стилских поступака којима се прецедентни феномени укључују у сатирични поетски текст

Збирка садржи укупно 65 песама: (а) 8 песама које су остварене спојем вербалног и невербалног (визуелног) медија; (б) 57 песама остварених у вербалном медију – све су обима од 16 стихова распоређених у 4 катрена, при чему свака строфа има укрштену риму, а стихови имају 8, 9, 11 или 12 слогова. Вербалне песме су корпус на коме се спроводи наша анализа.

Језичко-стилске поступке укључивања компонената културноисторијског сећања у поетски текст описујемо узимајући у обзир (1) формалне одлике и (2) начин употребе језичких јединица којима се исказују прецедентни феномени.

У погледу формалних одлика, јединица којом је исказан прецедентни феномен може се јавити у непромењеном или промењеном облику. Формалне трансформације се остварују: (1) унутар једне јединице, при чему су заступљени поступци додавања, изостављања, супституције и пермутације; (2) између две јединице, при чему писац користи поступак контаминације.

У погледу начина употребе, јединица којом је исказан прецедентни феномен може да буде реализована: (1) на уобичајен начин, усклађен с њеном општеупотребном вредношћу и контекстом у коме се уобичајено употребљава; (2) дезаутоматизована путем одступања, које се може остварити на плану граматичког облика, као и лексичког окружења (тј. микроконтекста).

У наставку наводимо карактеристичне примере, а уз сваки пример издвојени су прецедентни феномени који се у њему јављају (скраћеница ПФ) и описани су језичко-стилски поступци (скраћеница ЈСП).

Примере смо разврстали у следеће категорије: (1) један стих с једним ПФ-ом; (2) један стих с више од једног ПФ-а; (3) два узастопна стиха с једним ПФ-ом; (4) два узастопна стиха с више од једног ПФ-а; (5) строфа с једним ПФ-ом; (6) строфа с више од једног ПФ-а. Очекујемо да ће нам овакво

разврставање омогућити да дођемо до синтетичког погледа на стилску функцију прецедентних феномена у стиховима и строфама.

3.1.1. Један стих с једним прецедентним феноменом

(1) У опанцима с високом потпетицом (23)

ПФ: назив реалије *опанак* (из традиционалне српске кутуре).

ЈСП: Лексема из традиционалне културе јавља се у изненађујућем споју са изразом из савременог живота (*висока потпетица*). Настао је оксиморонски израз (*опанци с високом потпетицом*).

(2) дуж ове вароши ђавоље (9)

ПФ: вишечлана ономастичка јединица *Ђавоља варош*.

ЈСП: У ониму постоји формална измена (пермутација) и одступање од правописа (мало почетно слово). Оним стиче конкретан семантички садржај и приближава се апелативу (антономазија).

(3) све нас затечене погледом Горгоне (6)

ПФ: фразем *Горгонин поглед* (из античке културе).

ЈСП: У именичкој синтагми која је у основи фразема уместо конгруентног атрибута реализованог придевом (у препозицији) употребљен је неконгруентни атрибут реализован именицом (у постпозицији).

(4) да идемо главом кроз звучни зид (30)

ПФ: фразем *ићи главом кроз зид*.

ЈСП: У фразему постоје формалне измене (додавање и контаминација). Унета је нова компонента тако да настаје синтагма (*звучни зид*), која се поклапа с термином из ваздухопловства. Остварује се контаминација фразема и терминолошке синтагме.

(5) молим вас – стојте, галије царске (50)

ПФ: део првог стиха у строфама песме *Плава гробница* Милутина Бојића (*Стојте, галије царске!*).

ЈСП: Бојићев стих је истакнут тако што је интонационо издвојен експресивном паузом (што је обележено цртом).

(6) инвеститори у паланачка гробља (5)

ПФ: наслов приповедне збирке *Хроника паланачког гробља* Исидоре Секулић.

ЈСП: У синтагми која се односи на наслов збирке постоји формална измена (изостављање), а постоји и граматичка трансформација (множина м. једнине). Успостављен је изненађујући спој с лексемом из савременог живота (*инвеститор*).

3.1.2. Један стих с више од једног прецедентног феномена

(1) сви сте Феми(н)исти, сви сте Ружичићи (23)

ПФ: две једночлане ономастичке јединице – имена јунака из Стеријиних комедија (*Покондрена тиква*, *Родољупци*).

ЈСП: Оними стичу вредност апелатива јер добијају одређени семантички садржај (лажна господа, лажни родољуби). Први оним је двоструко формално трансформисан (поступком додавања нових фонема и обликом множине) и графички је усложњен (уношењем заграде). Настају и семанто-стилем (антономазија) и графостилем – остварују се две речи у једној (*Фемисти* = исти као *Фема*; *Феминисти*), тј. од онима *Фема* настају два апелатива која су написана великим словом (*Фемисти* и *Феминисти*), уп. *феминисти* : *феминизам*.

(2) окретали смо плочу, мењали тему (8)

ПФ: два фразема (*оренути/окретати плочу*, *променити/мењати тему*).

ЈСП: Фраземи су реализовани без формалног и семантичког одступања.

(3) но темељац поста камен спотицања (14)

ПФ: два фразема (*камен темељац*, *камен спотицања*).

ЈСП: Синтагме којима се реализују фраземи имају истоветну једну компоненту, која се у првом фразему изоставља.

(4) па луди камен мудрости постаје (7)

ПФ: два фразема (*стати на луди камен*, *камен мудрости*).

ЈСП: Синтагме којима се реализују фраземи имају истоветну једну компоненту – поступком контаминације настаје оксиморонски израз (*луди камен мудрости*). Контаминација је остварена уз пермутацију предиката реченице у коју су у фразему синтаксички уклопљени (*па луди камен постаје камен мудрости*), при чему је предикат премештен у јаку (финалну) позицију.

(5) јер сваки др је сумњиво лице (55)

ПФ: наслови двеју комедија Бранислава Нишића (*Др*, *Сумњиво лице*).

ЈСП: Наслови су синтаксички обједињени у клаузу и ортографски маркирани (курзивом).

(6) Божанствена *commedia è finita* (69)

ПФ: наслов Дантеовог дела *Божанствена комедија*; позната изрека *Finita la commedia* (итал. *завршена [је] комедија*) која иронично исказује да је завршен неподобан (непримерен) посао.

ЈСП: Остварена је контаминација Дантеовог наслова и италијанске изреке (преко заједничке компоненте), при чему је једна компонента унутар изреке пермутована. Наслов Дантеовог дела задржао је оба члана али на два различита језика и писма.

3.1.3. Два узастопна стиха с једним прецедентним феноменом

(1) док год том капом терате ветар, / свима ваздушна опасност прети (31)

ПФ: фразем *терати капом ветар*.

ЈСП: У фразему постоје две формалне измене: пермутација (*капом терати* ум. *терати капом*), додавање (*том капом*). Фразем је у првом стиху, а други стих доноси неочекиван контекст захваљујући лексеми из савременог живота (*ваздушна опасност*). У таквом контексту долази до деконструкције фразеолошког значења.

(2) исти су сви вилајети – / све се заврши кајањем (9)

ПФ: фразем *тамни вилајет*.

ЈСП: Постоји формална трансформација (изостављање), као и граматичка трансформација синтагме која је у основи фразема (множина ум. једине). Овим стиховима асоцира се на фолклорну причу о тамном вилајету.

(3) ако се црни дани по јутру познају, / боље би било да није ни свитало (41)

ПФ: пословица *Из јутра се види какав ће дан бити*.

ЈСП: Пословица је трансформисана у условну зависну реченицу и унета је лексема *црни*. Формирањем синтагме *црни дани* успостављена је асоцијативна веза с другим прецедентним феноменима – фраземи (*црни дани; чувати/сачувати беле паре за црне дане*) и пословица (*Бијеле новце ваља остављати за црне дане*). Други стих доноси ефектан коментар. У необичном контексту донекле се репаремиологизује значење пословице, а уједно и донекле паремиологизује значење целе сложене реченице (која обухвата два стиха).

(4) добро нас још увек има међу живим, / колико мало памети управља светом (62)

ПФ: исказ *Ива Андрића (Кад би људи знали колико мало памети управља светом, умрли би од страха)*.

ЈСП: Други стих се поклапа с једним сегментом Андрићеве сентенце.

(5) руку твојих да није... онда не би било... / ни те неопходне већине – ал' прсте (63)

ПФ: стихови из песме *Очију твојих да није* Васка Попе.

ЈСП: На почетку је један Попин стих иза кога следи прекид означен тротачком (апосиопеза), па део другог Попиног стиха иза кога такође следи прекид означен тротачком (апосиопеза). У наставку се појављује неочекивани контекст савремене политичке стварности (*неопходна/проста већина*), а ефекат се појачава експресивном паузом означеном цртом.

(6) и овај пут *наш пук је жртвован / за част Београда и Отаџбине* (60)

ПФ: исказ из говора мајора Драгутина Гавриловића одржаног 1915. године браниоцима Београда (*Врховна команда избрисала је наш пук из бројног стања, наш пук је жртвован за част Београда и Отаџбине*).

ЈСП: У стихове је укључен део Гавриловићевог исказа. Додата је нова компонента испред цитираног дела исказа (израз *и овај пут*), чиме је сугерисано да се жртвовања српског народа понављају кроз историју. Посебан ефекат постигнут је обележавањем дугосилазног акцента на речи *пук*, чиме се првобитна реч замењује хомонимом (уместо лексеме која означава војну формацију јавља се лексема која означава народ), што доводи до неочекиваног значењског преокрета.

3.1.4. Два узастопна стиха с више од једног прецедентног феномена

(1) гурнули су те у босански лонац, / па су онда памет почели да ти доле (37)

ПФ: назив реалије *босански лонац* (из традиционалне културе); фразем *солити коме памет*.

ЈСП: Назив реалије употребљен је као метафорички израз којим се сугерише сложеност геополитичке ситуације балканских народа. Фразем је формално измењен (пермутацијом) и донекле семантички деконструисан (тако што је успостављена привидна веза с кулинарством, тј. јелом из претходног стиха).

(2) ако нас је прошлост научила ишта – / кад спаса нам нема, пропасти нећемо (68)

ПФ: латинска сентенца *Historia magistra vitae est*; сентенца која се приписује Николи Пашићу (*Спаса нам нема, пропасти нећемо*).

ЈСП: Латинска сентенца је на формалном плану потпуно трансформирана, међутим, читалац може да је препозна у подтексту (преко именице *прошлост* и глагола *научити*). У Пашићеву сентенцу додата је једна реч на почетку, чиме је успостављена смисаона веза с претходним стихом.

(3) – Запамти, ко тебе каменом, / ти онда њега... колачима (7)

ПФ: новозаветна порука светог Јована (*Ко тебе каменом, ти њега хлебом*); исказ који се по традицији приписује последњој француској краљици Марији Антоанети (*Ако немају хлеба [сиромашни грађани Париза], нека једу колаче*).

ЈСП: У новозаветној поруци је изостављен један сегмент. Њено значење се деконструира тако што се успоставља асоцијативна веза са исказом Марије Антоанете. Са хуманости и алтруизма порука се изненада преусмерава на бахатост и безосећајност, чиме се постиже висок степен стилогености јер се спајају сасвим супротне идеје. Унутар другог стиха употребљена је тротачка (апосиопеза), којом се деаутоматизује интонација и истиче реч која следи. Целина коју чине ова два стиха представља конструкцију туђег говора (дословни уведени туђи говор), у којој се лирски субјекат директно обраћа читаоцу.

(4) моје племе сном мртвијем спава, / чини ми се – узалуд га будим (15)

ПФ: стих из Његошевог *Горског вијенца*; наслов и стих из песме *Узалуд је будим* Бранка Миљковића.

ЈСП: Његошев стих се поклапа са стихом Ђурђевићеве песме, а цитиран је без измена. Миљковићев стих је уклопљен у надређену синтаксичку целину; трансформисан је тако што је једна реч замењена другом (чиме је остварена смисаона веза с претходним стихом); Миљковићев стих је интонационо издвојен (обележено цртом).

(5) Доротеји – видари без граница, / које *све ране мога рода боле* (43)

ПФ: име јунака и наслов романа Добрила Ненадића (*Доротеј*); стих из песме *Моја отаџбина* Алексе Шантића (*Мене све ране мога рода боле*).

ЈСП: Оним *Доротеј* употребљен је у множини, чиме се његова ономастичка функција замењује апелативном (антономазија), приписује му се значење које произлази из Ненадићевог романа (*видар*). Оним је у необичном лексичком окружењу јер се у наставку првог стиха појављује интонационо издвојена апозитивна метафора *видари без граница* (иронично нијансирана), која садржи назив међународне хуманитарне организације „Лекари без граница”, с тим што је реч *лекар* замењена речју *видар*. Други стих садржи трансформисан Шантићев стих, у коме је прва компонента замењена (чиме је успостављена смисаона веза с претходним стихом).

(6) ал’ на крају све ће то на своје доћи, / па и *блага томе ко довијека живи* (39)

ПФ: фразем *доћи на своје*; стих из *Горског вијенца* П. П. Његоша (*Благо оном ко довијек живи, имао се рашта и родити*).

ЈСП: У фразему се јавља пермутација. Његошев стих је смисаоно промењен, при чему је деконструисана порука коју он преноси. Посебан ефекат постигнут је обележавањем дугосилазног акцента на речи *благо*, чиме се првобитна реч замењује хомонимом (именица м. узвика), што доводи до изненађујућег значењског преокрета.

3.1.5. Строфа с једним прецедентним феноменом

Међу овим драгим камењем и стењем, / Каменој девојци које се сви плаше / Приступамо увек с пуним поверењем, / Док клешемо свако себи крајпуташе (6).

ПФ: назив реалије *крајпуташ* (из традиционалне српске кутуре).

ЈСП: Ова строфа може код читалаца да активира различите асоцијације односно различите прецедентне феномене. Као најексплицитнији прецедентни феномен појављује се назив реалије *крајпуташ*, који се уводи на крају строфе, чиме се донекле разрешава загонетни смисао стихова.³ Крајпуташ је камени надгробни споменик који се подиже особама настрадалим далеко од куће и прерано преминулим. Назив овог споменика асоцира на многа страдања српских војника, уопште на прерану смрт и умирање далеко од куће.

³ У збирци *Етичко чишћење* скоро је немогуће пронаћи строфу са само једним прецедентним феноменом. Међутим, постоје строфе у којима је један прецедентни феномен најексплицитнији и који доминира на стилогеном плану.

Ефекат се појачава тиме што се у последњем стиху каже да свако себи клеше крајпуташ.

3.1.6. Строфа с више од једног прецедентног феномена

Историја нас ничему не учи, / заборавили су на тебе, Долорес, / – No pasarán! – како то гордо звучи, / уз оно – O tempora, o mores! (42)

ПФ: латинска сентенца *Historia magistra vitae est*; оним *Долорес* вероватно се односи на шпанску револуционарку Долорес Ибарури Гомез, којој се приписује парола *No pasarán!* (шп. значење: *Неће проћи*), међутим, може се односити и на роман *Теби, моја Долорес* Саше Божовић (пре неколико деценија био је веома читан, а данас је скоро заборављен); исказ „Човек – како то гордо звучи” из драме Максима Горког *На дну*, који је почео да се употребљава као сентенца с двоструким значењем (дословним и ироничним); латинска сентенца *O tempora, o mores!* (која се приписује Цицерону).

ЈСП: На почеку се успоставља интертекстуална веза с латинском сентенцом *Historia magistra vitae est* – негира се њена тачност. У другом стиху се појављује име шпанске револуционарке којој се најчешће приписује парола укључена у трећи стих (*No pasarán!*). Парола означава спремност да се одређена идеја неустрашиво брани од противника, а овде је наведена у конструкцији туђег говора (као дословни уведени туђи говор). Трећи стих у конферанси туђег говора успоставља интертекстуалну везу са сентенцом Максима Горког, којој је овде изостављен почетни конституент, а која је изразито ефектна по споју дословног (афирмативног) и фигуративног (ироничног) значења. На крају, песник цитира латинску сентенцу *O tempora, o mores!* (на латинском језику).

3.2. Стилска вредност језичко-стилских поступака којима се прецедентни феномени укључују у сатирични поетски текст

Ђурђељеви језичко-стилски поступци којима се прецедентни феномени обликују у стилеме, у складу с критичким духом сатире, проблематизују и осветљавају сложену геополитичку ситуацију у којој се Србија налази од средњег века до данас – бескрупулозно понашање страних држава према српском народу, али и конзумеризам савременог српског друштва које површно приступа традиционалним вредностима и сопственом идентитету.

За Ђурђељево стваралаштво примећено је да се одликује отвореном и подстицајном комуникацијом с реципијентом: „Реч је о слободи творења, стално променљивој семантици и оптици песме, увек са остављеном могућношћу њеног ’дописивања’ у свести онога ко чита, односно рачвања у нове смерове” (Ђорђевић 2018: 200). Читалац је укључен у својеврсно интертекстуално сагледавање и промишљање цивилизације и културе.⁴

⁴ Интертекстуалност представља једну од поетичких доминанти целокупног Ђурђељевог стваралаштва (уп. Опачић 2019; Алексић 2020; Карановић 2020).

Интертекстуалност у збирци *Етичко чишћење* може се посматрати из перспективе теорије цитатности. Ако се разврстају према врсти прототекста (в. Ораић Толић 1990: 22–23), у нашем корпусу доминирају следећи типови цитата: (1) интерлитерарни (из књижевних творевина); (2) интервербални (из ванкњижевних регистара српског језика); (3) интерлингвални (из других језика); (4) фактоцитати („цитати живота” из историје и савремене стварности).

Синтаксичке конструкције туђег говора, настале укључивањем стихова и исказа различитих књижевника и познатих личности, доприносе полифонији поетског текста. Речи других аутора у новом контексту „чувају сећање” на контекст из којег су преузете, тако да се вишегласје у Ђурђевљевим стиховима одликује оштроумним и неочекиваним противуречностима. „Овај, заправо *фингирани дијалог* омогућује живље интонирање и разумење рељефирање излагања, бољу тематску парцелацију итд.” (Симић 2000: 107, курзив Р. С.).

Прецедентни феномени представљају интегративни чинилац Ђурђевљевих сатиричних песама – заступљени су у свакој строфи (један или више), а понекад и у сваком стиху (опет, један или више). Омогућавају писцу да интегрише све остале компоненте у строфи као текстостилемској јединици, тј. да обједини и нестилематичне и друге стилематичне јединице.⁵ Контактне стихове у катренима вежу прецедентни феномени, а дистактне стихове веже рима, чиме се појачава смисаоно јединство (као што смо претходно указали, све строфе у збирци спадају у катрене са укрштеном римом).

4. Закључак

У сатиричној поезији Душана Попа Ђурђевога, коју презентује његова поетска збирка *Етичко чишћење* (2019), доминирају језичко-стилски поступци којима се прецедентни феномени инкорпорирају у поетски текст.

Језичко-стилски поступци остварени су тако да се језичке јединице којима се исказују прецедентни феномени појаве у необичном (неочекиваном, изненађујућем) контексту и/или са одређеним формалним изменама. Тиме се постиже ресемантизација, а уједно и актуализација концепата који се односе на српску историју и актуелну стварност.

Најјачи ефекат се постиже када се у смисаону целину повезују прецедентни феномени из неповезивих сфера употребе (нпр. савремена технолошка цивилизација и традиционална духовна култура). Стилогеност се посебно појачава ако се смисаоно обједињују супротни морални принципи (нпр. хришћанско човекољубље и хедонистичка безосећајност). Такође, изразито снажан ефекат настаје када се помоћу прецедентних феномена делимично

⁵ У књижевном тексту су заступљена четири типа језичких јединица: (1) нестилематичне и нестилогене; (2) нестилематичне и стилогене; (3) стилематичне и нестилогене; (4) стилематичне и стилогене (уп. Ковачевић 2018).

деконструишу значења, дакле, не у потпуности, тако да у конкретном контексту паралелно делују и уобичајено (општепознато) и ново (деконструисано) значење.

Укупни резултат, настао из пишевог стваралачког приступа избору стилских доминанти, а посебно креирању језичко-стилских поступака њиховог инкорпорирања у стиховни текст, јесте снажна тензија између двеју супротстављених интенција: (1) строго формално устројство песама, у којима се поштују правила стандардног језика, што доприноси да и најмања одступања од општеупотребних форми и значења буду још уочљивија; (2) иновативност у употреби општепознатих језичких јединица, мотива и цитата из књижевности, мита, религије, ликова и догађаја из историје и политике, као и фактоцитата из савремене стварности („цитати живота”).

У складу с ангажованом улогом сатиричне поезије, као и према свом постмодернистичком опредељењу, Душан Поп Ђурђев, с једне стране, спроводи интеграцију и интерференцију прецедентних феномена, а с друге, дезинтеграцију и ревалоризацију. За разумевање сатиричне поезије која настаје из такве стваралачке инвенције неопходно је да читалац има високу културноисторијску свест и изнијансирану лингвокултуролошку компетенцију.

Извори

- Вуксан 2012:** С. Вуксан, Фразеологизми из грчке митологије и историје, *Прилози проучавању језика*, 43, Нови Сад, 117–140.
- Јовановић 2005:** Ј. Јовановић, *Књига српских народних пословица I–II*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Матешкић 1982:** Ј. Матешкић, *Фразеолошки рјечник хрватског или српског језика*, Загреб: Школска књига.
- Оташевић 2007:** Ђ. Оташевић, *Мали српски фразеолошки речник*, Београд: Алма.
- Стојичић 1994:** Ђ. Стојичић, *Сјај разговора. Лексикон српских изрека*, Горњи Милановац, Београд: Дечје новине.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић 2020:** М. Алексић, Интертекстуалност збирке песама Попа Д. Ђурђевог *Извођач бесних глиста*, *Philologia Mediana*, 12, Ниш, 691–703.
- Бојовић 2008:** З. Бојовић, Паремја у књижевном делу, *Зборник Матице српске за славистику*, 73, Нови Сад, 35–42.
- Драгићевић 2010:** Р. Драгићевић, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Ђорђевић 2018:** Ч. Ђорђевић, *Поетички светови*, Нови Сад: Агора.
- Егерић 1987:** М. Егерић, Српска послератна сатира, у: Мирослав Егерић (прир.), *Антологија савремене српске сатире*, Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада, 7–47.

- Карановић 2020:** М. Карановић, А шта ако су и тебе измислили, ако је и твој живот само књига?, *Интертекстуалност и метафикција у прози Попа Д. Бурђева*, *Philologia Mediana*, 12, Ниш, 739–753.
- Ковачевић 2018:** М. Ковачевић, *Стилистика у настави српског језика*, *Књижевност и језик*, 65/1–2, Београд, 1–21.
- Лешић 2008:** Z. Lešić, *Teorija književnosti*, Београд: Službeni glasnik.
- Мршевић Радовић 2008:** Д. Мршевић Радовић, *Фразеологија и национална култура*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Опачић 2019:** З. Опачић, „Деструктивно неимарство” и интертекстуално поигравање у поеми *Мрњавчевићи*, у: Јован Љуштановић (ур.), *Песничке игре и поигравања Попа Д. Бурђева*, Лазаревац: Библиотека „Димитрије Туцовић”, 5–23.
- Ораић Толић 1990:** D. Oraić Tolić, *Teorija citatnosti*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Пејановић 2009:** А. Пејановић, *Горски вијенац* као прецедентни текст, *Стил*, 8, Београд, 237–242.
- Симић 1998:** Р. Симић, *Општа стилистика*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.
- Симић 2000:** Р. Симић, *Стилистика српског језика I: принципи стилске анализе и фоностилистика*, Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.

Milka Nikolić

LINGUOCULTURAL POTENTIAL OF LINGUISTIC AND STYLE PROCEDURES
IN THE SATIRICAL POETRY OF DUSAN POP ĐURĐEV

Summary

The subject of examination in this paper are linguistic and stylistic procedures in satirical poems of the contemporary Serbian poet Dušan Pop Đurđev. The poetry of this author is characterized by a kind of critical dialogue with cultural heritage, which is especially evident in his satirical opus. The aim is to examine the linguistic mechanisms by which the writer includes the components of cultural-historical memory in the poetic text. The analysis showed that different types of units that are carriers of cultural information appear as stylistic dominants (precedent phenomena: names, idioms, proverbs, verses of famous songs, etc.). The writer establishes different types of connections with literary heritage and non-literary reality in order to achieve a certain effect with readers (critical re-examination of the Serbian past, problematic illumination of the current society, search for identity values). This is especially important for satirical literature. It is concluded that the examination of linguistic procedures by which precedent phenomena are formed into stylistic units contributes to the perception of the expressive and cultural potential of a certain literary text.

Key words: linguo-cultural potential, linguistic-stylistic procedure, precedent phenomenon, dialogue with cultural heritage, satirical poetry, poet Dušan Pop Đurđev.